

Atomfrygt

Noter

Denne bog har en formidlende karakter. Ud over studiet af historisk kildemateriale bygger den på en omfattende dansk og international forskningslitteratur. Forfatterens eget bidrag udgør blot en lille del heraf, og jeg skylder en stor tak til mange kolleger i ind- og udland og til de mange studerende, der har fulgt mine fag om atomalderen. Noterne nedenfor har dels til formål at lede interesserede læsere til eksisterende forskningsarbejder, dels at henvise til de kilder, der er nævnt eller brugt i fremstillingen. Alle citater i denne bog er nænsomt redigerede, så de lever op til nutidig retstavning og grammatik. En særlig tak skal lyde til Iben Bjørnsson og Rosanna Farbøl for kommentarer til en tidligere version af manuskriptet. Alle mangler er alene forfatterens ansvar.

Skygger (side 1-16)

s. 2, l. 19: "Statsministerens indlæg på pressemøde mandag den 8. januar 1982, kl. 14:30 om pjecen "Hvis krigen kommer"", Rigsarkivet (RA), Beredskabsstyrelsen, Civilforsvarsdirektør E. Schultz' embedsarkiv (ES), ks. 173 Oplysningspjecer, folder: offentliggørelsen.

s. 3, l. 7: "Hvis det værste skulle ske", *Politiken*, 9. januar 1962, s. 5.

s. 3, l. 12: Iben Bjørnsson, Rosanna Farbøl og Casper Sylvest, "Hvis krigen kommer: Forestillinger om fremtiden under den kolde krig", *Kulturstudier* 11:1 (2020), s. 33-61; Anders Kristian Bærholm og Jakob K.B. Lorenzen (2004) "Hvis krigen kommer – historien om en pjeces fra den kolde krig", i Nils Arne

Sørensen & Klaus Petersen (red.) *Den kolde krig på hjemmefronten* (Odense: Syddansk Universitetsforlag, 2004), s. 161-82.

s. 4, l. 7: Se gallupmåling, nr. 20, 26. maj 1962, tilgængelig via <https://webtest.kantargallup.dk/storage/reports/October2019/F2LJMotDmXdM M28IWt6E.pdf> (senest besøgt 31. maj 2021).

s. 5, l. 4: Rehberg og Schultz indlæg, RA, Schultz, ks. 173 Oplysningspjecer, folder: offentliggørelsen.

s. 6, l. 7: *Politiken*, 6. januar 1962, s. 1.

s. 6, l. 10: Forskning i de spørgsmål er centreret om begrebet atomkultur. Se fx Paul Boyer, *By the Bomb's Early Light: American Thought and Culture at the Dawn of the Atomic Age* (New York: Pantheon, 1985); Spencer Weart, *The Rise of Nuclear Fear* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 2012); Jonathan Hogg, *British Nuclear Culture: Official and Unofficial Narratives in the Long 20th Century* (London: Bloomsbury, 2016). Se også Aske Hennelund Nielsen, *Dansk atomkultur fra 1945 til 1963: Forestillinger om atomenergiens praktiske anvendelse i efterkrigstidens Danmark* (ph.d.-afhandling, SDU, februar 2020).

s. 6, l. 30: Marie Cronqvist, "Survival in the Welfare Cocoon: The Culture of Civil Defence in Cold War Sweden", i Annette Vowinckel, Marcus M. Payk og Thomas Lindenberger (red.) *Cold War Cultures: Perspectives on Eastern and Western European Societies* (New York: Berghahn Books, 2012), s. 191-210; Frank Biess: "'Everybody has a Chance': Nuclear Angst, Civil Defence, and the History of Emotions in Postwar West Germany", *German History*, 27:2 (2009), s. 215-43; Matthew Grant, *After the Bomb: Civil Defence and Nuclear War in Britain, 1945-1968* (London: Palgrave Macmillan, 2010), s. 164-65, 168.

s. 6, l. 34: Søren Hein Rasmussen, *Den Kolde Krigs billeder* (København: Gyldendal, 2009); Dorthe Gert Simonsen og Iben Vyff (red.), *Amerika og det gode liv, 1950-1970* (Odense: Syddansk Universitetsforlag, 2011); Nils Arne Sørensen

(red.), *Postordre cowboys – og andre fortællinger om danskernes møde med Amerika* (Odense: Syddansk Universitetsforlag, 2017).

s. 8, l. 1: Marianne Rostgaard, "Kan man overleve en atomkrig?", i Marianne Rostgaard og Morten Pedersen (red.) *Atomangst og civilt beredskab* (Aalborg: Aalborg Universitetsforlag, 2020), s. 133-167, særligt s. 156. Bjørnsson, Farbøl og Sylvest, "Hvis krigen kommer".

s. 8, l. 25: "Forespørgsel til statsministeren og indenrigsministeren af Aksel Larsen, O. Mathiasen og Morten Lange", 8. februar 1962, *Folketingstidende*, forhandlinger, 2839-2878, spalte 2840 og spalte 2846.

s. 8, l. 30: "Citatsamling vedrørende notat angående pressedebatten i forbindelse med folkepjecen "Hvis Krigen Kommer", Statsministeriet, Sekretariat for civilt beredskab, februar 1962, RA, ES, ks. 173, oplysningspjecer, folder: offentliggørelsen.

s. 9, l. 5: "Citatsamling". For en god diskussion af pjecens modtagelse i offentligheden, se Rostgaard, "Kan man overleve en atomkrig?", s. 149-63.

s. 9, l. 22: I kredsen omkring studenterrevyen indgik kræfter som Leif Panduro (1923-1977), Klaus Rifbjerg (1931-2015) og Eik Skaløe (1943-1968). Om *Gris på gavl*, se bl.a. dette tv-indslag fra Danmarks radio: <https://www.dr.dk/bonanza/serie/354/dokumentar/53733/hvis-krigen-kommer> (senest besøgt 31. maj 2021). Se også omtalen på Fredsakademiets hjemmeside: <http://www.fredsakademiet.dk/abase/sange/sang50.htm> (senest besøgt 31. maj 2021).

s. 9, l. 29: Tage Voss, "Den dødsensfarlige pjece", *Frit Danmark*, 20:11 (1962), s. 3-5.

s. 11, l. 13: Villum Hansen, 'Civilforsvar – illusion eller realisme, *Frit Danmark*, 20:10 (1962), s. 4-5. Se også Preben Wilhjelm: "Hvis krigen kommer", *Politisk Revy*, 1:20 (1964), s. 1 og 4.

s. 11, l. 18: Den fandt fx vej til *Holbæk Amts Venstreblad*, se "Citatsamling".

s. 11, l. 27: Gallupmåling, nr. 20, 26. maj 1962.

s. 11, l. 30: Kampagnen mod Atomvåben, *Tør De passivt se fremtiden i øjnene?* (København, 1962).

s. 12, l. 13: For et længere perspektiv på atomfrygten, se fx Weart, *The Rise of Nuclear Fear* og Hogg, *British Nuclear Culture*.

s. 12, l. 15: I Danmark dukkede narrativet fx op i dobbeltnummeret *Atomalderen* i serien af *Illustrerede Klassikere*, der efter amerikanske forlæg udkom i 1960. Her var atomdrevne fremtidsvisioner indkapslet af dystopier om verdensomspændende krig. *Atomalderen – et dobbeltnummer*, extra-nr. 5, *Illustrerede Klassikere* (København, 1960).

s. 12, l. 35: Vilhelm Grønbech, "Atombomben" [1946], i Grønbech, *Atombomben og andre essays* (København: Gyldendal, 1957), s. 7-69, s. 16.

s. 13, l. 4: Se fx H.C. Branner, *Humanismens Krise* (København: Hans Reitzels Forlag, 1950), s. 17-18; Sigurd Hoel, Eyvind Johnson og Paul La Cour, *Mellem håb og frygt* (København: Hans Reitzels Forlag, 1952), s. 13, 70, 80. Denne analyse bed sig fast og blev givet nyt liv i slutningen af 1950'erne. Se fx Jes Fabricius Møller, "Illusionsløsheden som filosofisk og politisk program: Det evige liv, virkeligheden, atombomben og velfærden i højskolebevægelsen i 1950'erne", i Nils Gunder Hansen og Rasmus Mariager (red.), *Der truer os i tiden: Velfærds-og koldkrigstænkning i 1950'ernes danske kulturdebat* (Odense: Syddansk Universitetsforlag, 2013), s. 143-66, s. 151; Liza Kaaring,

”Efterkrigstidsudstillinger i affekt. Mennesket-udstillingerne og The Family of Man”, *Periskop* 20 (2018), s. 15-31.

s. 13, l. 10: Otto Klineberg, ”Opdragelse til samarbejde eller til splittelse”, *Mentalhygiejne* 10:6-7 (1957), 170-88, s. 171. Se også Eggert Petersen, ”Mentalhygiejne: Landsforeningens virksomhed og fremtidsplaner”, *Mentalhygiejne* 14:7-8 (1961), s. 227-237, s. 230.

s. 13, l. 15: Karl O. Christiansen, ”De humane videnskaber og oprustningen”, *Mentalhygiejne*, 7 (1954), s. 109-113, citeret fra s. 112. Se også Frans From, ”Mennesket i et modern samfund, *Mentalhygiejne*, 11:2 (1958), s. 34-43.

s. 14, l. 10: Se fx ”Fremragende mænd viser fred- og fremskridtsvej”, *Politiken*, 20. august 1961, s. 3.

s. 14, l. 11: Nogle filosoffer søgte ligefrem at kultivere frygten, enten for at overvinde den i en bevidstgjort form eller for at anspore til et radikalt opgør med (våben)teknologien. Se fx Günther Anders, *Die Antiquiertheit des Menschen*, bd. 1, tredje udg. (München: Beck, 2003 [1956]); Karl Jaspers, *The Future of Mankind* (Chicago: University of Chicago Press, 1958).

s. 15, l. 13: Rasmussen, *Den Kolde Krigs billeder*, 243; Søren Hein Rasmussen, ”Triumfens, fornøjelsens og nyttens bombe”. *Noter* 189 (2011), s. 17-21; Marianne Rostgaard og Ivan Lind Christensen, ”Den forsinkede frygt: Atombomber, radioaktivitet og videnstransformation i dagspressen, 1945-1963”, *temp – tidsskrift for historie*, 21 (2020), s. 126-55.

s. 15, l. 23: Følelser er både biologiske, psykologiske og sociale fænomener – og de muligheder er hverken udtømmende eller nemme at adskille. For gode indsigter i følelsernes historie og politik, se William M. Reddy, *The Navigation of Feeling. A Framework for the History of Emotions* (Cambridge: Cambridge University Press, 2001); Joanna Bourke, *Fear: A Cultural History* (London: Virago, 2006); Sarah Ahmed, *The Cultural Politics of Emotion*, 2. udgave

(Edinburgh: Edinburgh University Press, 2014). Om atomfrygt: se særligt Boyer, *By the Bomb's Early Light*; Bernd Greiner, "Angst im Kalten Krieg. Bilanz und Ausblick", i Bernd Greiner, Christian Th. Müller og Dierk Walter (red.) *Angst im Kalten Krieg* (Hamburg: Hamburger Edition, HIS Verlag, 2009), s. 7-31; Weart, *The Rise of Nuclear Fear*.

s. 15, l. 32: Casper Sylvest, 'Atomfrygten og civilforsvaret', *temp – tidsskrift for historie* 16 (2018), s. 16-39. Fra forskellige perspektiver kunne frygten nemlig håndteres på gode og dårlige måder, og den indebar fordringer om, hvad den enkelte burde sige, tænke og gøre. Her kan man måske ligefrem tale om emotionelle regimer. Se William Reddy, *The Navigation of Feeling*, s. 129.

Rødder (side 17-72)

s. 18, l. 9: Boyer, *By the Bomb's Early Light*; Weart, *The Rise of Nuclear Fear*; Hogg, *British Nuclear Culture*; Nielsen, *Dansk atomkultur fra 1945 til 1963*.

s. 18, l. 20: Ward Wilson, "The Winning Weapon?: Rethinking Nuclear Weapons in Light of Hiroshima", *International Security*, 41:4 (2007), s. 162-79, s. 168.

s. 19, l. 3: Nielsen, *Dansk atomkultur fra 1945 til 1963*; Aske Hennelund Nielsen og Casper Sylvest, "Billeder på den danske atomkulturs fødsel", i Anne Magnussen, Kirstine Sinclair og Casper Sylvest (red.) *Visuel historie: Tilgange og eksempler* (Odense: Syddansk universitetsforlag, 2018), s. 237-53.

s. 19, l. 11: *Berlingske Tidende*, 8. august 1945, s. 1. Se også Nielsen, *Dansk atomkultur fra 1945 til 1963*.

s. 29, l. 7: *Land og Folk*, 8. august 1945, s. 1.

s. 20, l. 11: Se fx "Atombombens hærgende Virkninger fortsætter og kan ikke standses", *Berlingske Tidende*, 25. august 1945, s. 1.

s. 20, l. 29: Dexter Masters og Katherine Way (red.) *One World or None* (New York: McGraw-Hill, 1946); Dexter Masters og Katherine Way (red.) *Een Verden eller Ingen* (København: P. Haase, 1946).

s. 21, l. 15: Nielsen og Sylvest, "Billeder på den danske atomkulturs fødsel".

s. 22, l. 8: Se Campbell Craig and Sergey Radchenko, *The Atomic Bomb and the Origins of the Cold War* (New Haven: Yale University Press, 2008).

s. 23, l. 7: For en oversigt, se Thorsten Borring Olesen og Poul Villaume, *I blokopdelings tegn 1945-1972*, (København: Gyldendal 2005), s. 179-200.

s. 23, l. 22: Fx Greg Herken, *The Winning Weapon: The Atomic Bomb in the Cold War, 1945-1950* (New York: Knopf, 1981).

s. 23, l. 30: Rasmussen, "Triumfens, fornøjelsens og nyttens bombe".

s. 25, l. 7: Wesley T. Wooley, *Alternatives to Anarchy: American Supranationalism since World War II* (Bloomington, IN: Indiana University Press, 1988). Se også Or Rosenboim, *The Emergence of Globalism: Visions of World Order in Britain and the United States, 1939-1950* (Princeton: Princeton University Press); Talbot Imlay, "Clarence Streit, Federalist Frameworks, and Wartime American Internationalism", *Diplomatic History* 44:5 (2020), s. 808-833.

s. 25, l. 24: Jakob Humlegaard, *Verdensføderalisme i Danmark: Een Verden, 1946-1960*. Speciale fra Institut for Historie, SDU. August 2020.

s. 26, l. 11: Halfdan Rasmussens digt "Efter Bikini?" (1948) <http://www.fredsakademiet.dk/abase/digte/digt9.htm> (senest besøgt 24. marts 2021); Lene Bredsdorff, *Halfdan Rasmussen*, 2. udgave (København: Lindhardt og Ringhof, 2016), kap. 4.

- s. 25, l. 15: *Atomalderen: Skandinavisk-britisk udstilling, Charlottenborg, 1-18. september 1949* (København: 1949), s. 4, 73. Se også Nielsen, *Dansk atomkultur*, s. 75.
- s. 26, l. 37: *Een Verden eller Ingen* (København: Samlerens forlag, 1949), s. 3, 21-22.
- s. 27, l. 3: Jakob Humlegaard, *Verdensføderalisme i Danmark*, s. 44-46.
- s. 27, l. 18: Humlegaard, *Verdensføderalisme i Danmark*, s. 47-48. Se også Sune Kaur-Pedersen, "Isoleret og splittet: Den liberale fredsbevægelses krise og marginalisering i Danmark 1949-1960", *Arbejderhistorie* 3 (2008), s. 9-33; Rasmussen, *Sære alliancer*, kap. 2; Nielsen, *Dansk atomkultur*, s. 187-90.
- s. 28, l. 11: Fredens Tilhængere, *Atomenergien – krig eller fred?* (København, 1950), s. 3. Se også Dansk Institut for Internationale Studier, *Danmark under den Kolde Krig. Den sikkerhedspolitiske situation 1945-1991*, bd. (København, 2005) bd. 1, kap. 16, 18.
- s. 28, l. 30: "Statsminister Staunings Grundlovstale", *Social-Demokraten*, 6. juni 1935, s. 6.
- s. 29, l. 5: Indenrigsministeriets Luftværnsudvalg af 1946, *Betænkningen vedrørende Bygningmæssige Civilforsvarsforanstaltninger* (København: J.H. Schultz, 1948), s. 40; Christensen og Rostgaard, "Alkymistens drøm", s. 50-1.
- s. 29, l. 24: *Atomalderen: Skandinavisk-britisk udstilling, Charlottenborg, 1-18. september 1949* (København: 1949), s. 56. Det harmonerede med den generelle opfattelse af radioaktivitet i starten af 1950'erne. Nielsen, *Dansk atomkultur fra 1945 til 1963*, s. 94.

s. 30, l. 10: "Referat af møde vedrørende civilforsvarsfilm, foreninger og DKB den 7/1 1952 kl. 14.00 på Dansk Kulturfilms kontor", s. 2. RA/Det Danske Film Institut, Statens Filmcentral, Gamle filmsager, "Kvinder i civilforsvaret".

s. 30, l. 14: Casper Sylvest, "Kvindes medborgerskab i 1950'ernes atomalder: Civilforsvaret og Danske Kvinders Beredskab", *Historisk Tidsskrift* 120:1 (2020), s. 79-111.

s. 30, l. 26: Sylvest, "Atomfrygten og civilforsvaret".

s. 30, l. 33: Jonathan Søborg Agger og Lasse Wolsgård, "Pro Memoria: Atombomben er vor ven: Den danske regerings stillingtagen til og reaktioner på Atomvåbnenes integration i NATOs forsvarsstrategi 1949-1956", *Historisk Tidsskrift* 101:2 (2001), s. 395-433.

s. 31, l. 2: Herken, *The Winning Weapon*.

s. 31, l. 23: For en god diskussion af disse hensyn, se Paul Villaume, "Dansk sikkerhedspolitik 1945-1972: Loyal allieret med forbehold", *Økonomi og Politik*, 79:2 (2006), s. 3-18, særligt s. 7.

s. 31, l. 27: Den danske stillingtagen til atomvåbnenes plads i NATO's forsvarsstrategi og den atomvåbenpolitik, den affødte, er blevet grundigt studeret af historikere. Se bl.a. Michael H. Clemmensen, 'Den massive gengældelses lille ekko': De taktiske atomvåbens rolle i dansk forsvarsplanlægning i 1950erne', i Carsten Due-Nielsen, Johan Peter Noack og Nikolaj Petersen (red.) *Danmark, Norden og NATO 1948-1962* (København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 1991), 121-44. Paul Villaume, *Allieret med forbehold*. København: Forlaget Eirene, 1994; Agger & Wolsgaard, "Atombomben er vor ven"; Olesen og Villaume, *I blokopdelingens tegn*, 179-200; Jonathan Søborg Agger og Lasse Wolsgård, "Afskrækkelse, afspænding og forsvar – et rids over dansk sikkerhedspolitik under Den Kolde Krig", i *Nye*

fronter i *Den kolde Krig*, red. Carsten Due-Nielsen, Rasmus Mariager og Regin Schmidt (København: Gyldendal, 2010), s. 47-67.

s. 32: citatet i billedteksten er fra Poul Smidt, *Viggo Kampmann* (København; Gyldendal, 2016), fra kapitlet "Viggo og atomerne".

s. 32, l. 7: "National Security Council Report, NSC 68, 'United States Objectives and Programs for National Security'", 14. April 1950, s. 3, 54. *History and Public Policy Program Digital Archive, US National Archives*, tilgængelig via <http://digitalarchive.wilsoncenter.org/document/116191> (senest besøgt 10. august 2021). Se også Garry Wills, *Bomb Power: The Modern Presidency and the National Security State* (London: Penguin, 2011).

s. 32, l. 15: Campbell Craig, *Destroying the Village: Eisenhower and Thermonuclear War* (New York: Columbia University Press, 1998); se også David Holloway, "Nuclear Weapons and the Escalation of the Cold War, 1945-1962", i M.P. Leffler and O.A. Westad (red.), *The Cambridge History of the Cold War*, 3 bd. (Cambridge: Cambridge University Press, 2010), bd. 1, s. 376-97.

s. 34, l. 10: Weart, *The Rise of Nuclear Fear*, Leonard Weiss, "Atoms for Peace", *Bulletin of the Atomic Scientists*, 59 (2003), s. 34-44; Kenneth Osgood, *Total Cold War: Eisenhower's Secret Propaganda Battle at Home and Abroad* (Lawrence: University Press of Kansas, 2006).

s. 34, l. 32: Henry Nielsen, Kristian H. Nielsen, Keld Nielsen (red.), *Forandringens vinde: Nye teknologihistorie* (København: Praxis, 2015), kap. 2. Flemming Petersen, *Atomalder uden kernekraft. Forsøget på at indføre atomkraft i Danmark 1954-1985 set i et internationalt perspektiv* (Aarhus: Klim, 1996); Nikoline Ridder Christensen, "Atoms for Peace & Pax Americana", *Den Jyske Historiker* 97 (2002), 87-106; Nielsen, *Dansk atomkultur fra 1945-1963*; Henry Nielsen og Henrik Knudsen (2010) "The Troublesome Life of Peaceful Atoms in Denmark", *History and Technology* 26:2 (2010), s. 91-118; Aske Hennelund Nielsen, "Videnskonsensus, Niels Bohr og atomkraftværker – om cirkulationen af viden

om atomkraft fra videnskab til erhvervsliv i efterkrigstidens Danmark", *Kulturstudier* 10:2 (2019), s. 62-87.

s. 35, l. 13: Nikoline Ridder Christensen, *Atoms for Peace & Pax Americana. En analyse af USAs fredelige atompolitik overfor Vesteuropa med særligt henblik på Danmark, 1953-1963*. Speciale, Historisk Institut, Aarhus Universitet, 2000, s. 76-78.

s. 35, l. 19: Se Viggo Kampmann, "Vore arbejdsopgaver i sekstiårene" [1960] i, Kampmann, *Undervejs: Artikler fra ungdom og manddom* (København: Fremad, 1960), s. 143-57.

s. 36, l. 16: Carsten Høeg, "Dannelse og Teknik", *Perspektiv*, 5:4 (1957), s. 15-20.

s. 36, l. 19: Michael Schrøder, "Skellet mellem de vidende og uvidende i atomalderen", *Dagbladet Information*, 25 oktober 1957, s. 4.

s. 36, l. 24: Fabricius-Møller, "Illusionsløsheden som filosofisk og politisk program", s. 146.

s. 36, l. 33: Viggo Kampmann, *Samfundet og fremtidens tekniske udvikling* (København: Socialdemokratisk Forbund, 1957), s. 1, 2, 17.

s. 37, l. 14: Om hemmeligholdelse som fænomen i relation til det amerikanske kernevåbenprogram, se Alex Wellerstein, *Restricted Data: The History of Nuclear Secrecy in the United States* (Chicago: Chicago University Press, 2021).

s. 38, l. 3: Toshihiro Higuchi, *Political Fallout: Nuclear Weapons Testing and the Making of a Global Environmental Crisis* (Stanford: Stanford University Press, 2020), kap. 2.

s. 39, l. 23: "H-BOMB CAN WIPE OUT ANY CITY". Robert A. Divine, *Blowing on the Wind: The Nuclear Test Ban Debate, 1945-1960* (New York: Oxford University Press, 1978), kap. 1. Se også Victor McElheny, NF '63, on "H-Bomb Can Wipe Out Any City, Strauss Reports After Tests", Nieman Report, Summer-Fall (2018), s. 56 (<https://nieman.harvard.edu/articles/victor-mcelheny-nf-63/>, senest besøgt 17. februar 2021).

s. 40, l. 31: "Kortfattet referat af møde hos direktøren den 27. april 1954 kl. 14.00 angående brintbomben og civilforsvaret", Rigsarkivet (RA), ES, A- og B-bombeproblemer, 1945-1961, ks. 1, Rigsarkivet (RA); [Direktør Dahl's noter forud for et møde den 18. maj 1954], 17. maj 1954, Rigsarkivet (RA), ES, A- og B-bombeproblemer, 1945-1961, ks.1.

s. 41, l. 3: Dahl til redaktørerne, 22. maj 1954. Kopi af brev i Rigsarkivet (RA), ES, ks. 171.

s. 41, l. 22: Civilforsvarsstyrelsen, *Memorandum om de nucleare våbens indflydelse på civilforsvarets planlægning*, marts 1956, s. xxiii, xxxxi. Rigsarkivet (RA), ES, Memoranda, 1949-1980, ks. 185.

s. 41, l. 24: Se Iben Bjørnsson, "'Stands tilløb til panik'. Civilforsvarspjecer som social kontrol", i Rostgaard og Pedersen (red.), *Atomangst og civilt beredskab*, s. 65-102, s. 84.

s. 41, l. 35: Se analysen i Sylvest, "Atomfrygten og civilforsvaret".

s. 42, l. 8: Se Erik Schultz, "Civilforsvaret i en brintbombetid", *Arbejdersamariten* 24 (1955), s. 3-12, særligt s. 4. Schultz medvirkede også i artiklen "Civilforsvar: Nyttet det ... i en brintbombetid", *Samvirke* 20 (1957), s. 18-19. Se også Bodil Frandsen, *Hvis Krigen kommer. En undersøgelse af det centrale civile beredskab og Regan Vest under den Kolde Krig, 1950-1968* (Ph.d.-afhandling, Aalborg Universitet, 2021), s. 77-79.

s. 42, l. 23: "Grundlaget for civilforsvarets planlægning", august 1959. Der findes et forsvar for grundlaget i "Notat til indenrigsministeren til brug ved udarbejdelsen af redegørelse i Folketinget i anledning af en af Socialistisk Folkeparti fremsat forespørgsel", 6. februar 1962, i Rigsarkivet (RA), ES, Memoranda, 1953-1958, box 186.

s. 43, l. 7: Iben Bjørnsson, "Order on their home fronts: Imagining war and social control in 1950s NATO", i M. Cronqvist, R. Farbøl og C. Sylvest (red.) *Cold War civil defence in Western Europe: Sociotechnical imaginaries of survival and preparedness* (London: Palgrave Macmillan, 2021).

s. 44, l. 18: David Alan Rosenberg, "The Origins of Overkill: Nuclear Weapons and American Strategy, 1945-1960", *International Security*, 7:4 (1983), s. 3-71, s. 8. William Burr, *The Creation of SIOP-62 More Evidence on the Origins of Overkill*, 13. juli 2004, tilgængelig på: <https://nsarchive2.gwu.edu/NSAEBB/NSAEBB130/index.htm> (senest besøgt 17. februar 2021); Scott Sagan, "SIOP-62: The Nuclear War Plan Briefing to President Kennedy", *International Security*, 12:1 (1997), s. 22-51. Om Eisenhower's berømte afskedstale, der kritiserede en specialiseret elites voksende magt i "det militær-industrielle kompleks", se James Ledbetter, *Unwarranted Influence: Dwight D. Eisenhower and the Military-Industrial Complex* (New Haven: Yale University Press, 2011).

s. 44, l. 25: David Holloway, 'Nuclear Weapons and the Escalation of the Cold War', s. 384.

s. 45, l. 1: Casper Sylvest, "Conceptions of the Bomb in the Early Nuclear Age", in T. Sauer, J. Kustermans and B. Segaert (eds.), *Non-Nuclear Peace: Beyond the Nuclear Ban Treaty* (New York: Palgrave Macmillan, 2020), s. 11-37.

s. 45, l. 8: Herman Kahn, *On Thermonuclear War* (Princeton: Princeton University Press, 1960), kap. 2.

s. 45, l. 15: De følgende afsnit bygger i høj grad på Iben Bjørnssons arbejde. Se særligt Bjørnsson, "Stands tilløb til panik"; Bjørnsson, "Order on their home fronts".

s. 46, l. 9: AC/23(CD)D/98, Civil Defence and Thermo-Nuclear Weapons, 25. november 1954 (<https://archives.nato.int/memo-by-senior-civil-defence-adviser>); C-M(55)48, The application of the new assumptions to the work of the emergency planning committees (https://archives.nato.int/uploads/r/null/2/4/24689/C-M_55_48-FINAL_ENG.pdf) (begge besøgt 24. marts 2021).

s. 46, l. 27: Bjørnsson, "Stands tilløb til panik", s. 82. Se også "Statement on Evacuation by Erik Schultz, delivered at Christiansborg before Members of the Military Sub-Committee of the House Government Operations Committee under the Chairmanship of Representative Chet Holifield", 5. oktober 1957, i Rigsarkivet (RA), ES, Diverse foredrag, ks. 131.

s. 46, l. 31: Se fx Sylvest, "Atomfrygten og civilforsvaret", s. 31, Villaume, *Allieret med forbehold*, s. 608.

s. 47, l. 7: Bodil Frandsen, "Det centrale civile beredskab og REGAN Vest", i Rostgaard og Pedersen (red.), *Atomangst of civilt beredskab*, s. 27-63, særligt s. 38; Bodil Frandsen, *Hvis Krigen kommer*.

s. 47, l. 11: Frandsen, "Det centrale civile beredskab".

s. 48, l. 2: Sanne Aagaard Jensen, *Nuclear-proof communications? The Cold War and the governance of telecommunications security in NATO and Denmark* (Ph.d. afhandling, Københavns Universitet, 2019); Frandsen, *Hvis Krigen kommer*.

s. 48, l. 22: Agger og Wolsgaard, "Den størst mulige fleksibilitet. Dansk atomvåbenpolitik, 1956-1960", *Historisk Tidsskrift* 101:1 (2001), s. 76-110.

s. 48, l. 32: Nielsen, *Dansk atomkultur*, s. 214-23.

s. 49, l. 8: Villaume, *Allieret med forbehold*, kap. 7; Olesen og Villaume, *I blokopdelingens tegn 1945-1972*.

s. 49, l. 32: Kampmanns tale til DSU Kongres i Odense, Påskelørdag den 1. april 1961, i Poul Smidt, *Viggo Kampmann: Modig modstandsmand, klog finansminister, ustyrlig statsminister* (København: Gyldendal, 2016), s. 278-9.

s. 50, l. 18: *Politiken*, 5. oktober 1957, forsiden; "Ny russisk sensation: Drabantens raket med i kredsløbet om jorden", *Social-Demokraten*, 8. oktober 1957.

s. 50, l. 28: J.T. Bennett, *The Doomsday Lobby: Hype and Panic from Sputniks, Martians and Marauding Meteors*. (New York: Springer, 2010), s. 98.

s. 50, l. 36: Robert S. Norris, Hans M. Kristensen, "Global nuclear weapons inventories, 1945-2010", *The Bulletin of Atomic Scientists*, 66:4 (2010), s. 77-83.

s. 51, l. 31: Marianne Rostgaard og Ivan Lind Christensen, "Den forsinkede frygt", s. 139.

s. 51, l. 36: *Folketingstidende 1955-1956*, forhandlingerne, spalte 2001.

s. 52, l. 5: Se også Ingeborg Phillipsen, "Selskabet for frihed og kultur", *Kritik* 35:158 (2002), s. 38-51.

s. 52, l. 15: Støv", *Frit Danmark*, 13:2 (1954), 10-11; Uffe Sagild, "Sygdomme der følger atom- og brintbombeeksplosionerne, der findes ingen behandling – En nøgtern, videnskabelige vurdering", *Frit Danmark*, 13:2 (1954), s. 4-5.

- s. 52, l. 31: Sven Werner, "Atomenergien", *Perspektiv*, 2:6 (1955), s. 19-25.
- s. 53, l. 1: Øjvind Winge, "Røntgenstråler og radioaktivitet", *Perspektiv*, 3:1 (1955), s. 22-25.
- s. 53, l. 9: Civilforsvarsstyrelsen, *Memorandum om de nucleare våbens indflydelse på civilforsvarets planlægning*, marts 1956, bilag 8A, s. 60. Rigsarkivet (RA), ES, Memoranda, 1949-1980, ks. 185.
- s. 53, l. 35: Henrik Knudsen, *Videnskabens mand: Fysiologen, formidleren og forskningsaktivisten Poul Brandt Rehberg* (Aarhus: Aarhus Universitetsforlag, 2010), s. 12.
- s. 54, l. 12: Bent Harvald og Mogens Hauge, 'Books and Papers by Tage Kemp', *Human heredity*, 5:4 (2004), s. 1-3. Se også Bent Sigurd Hansen, 'Something Rotten in the State of Denmark: Eugenics and the Ascent of the Welfare State', i Gunnar Broberg og Nils Roll-Hansen (red.) *Eugenics and the Welfare State: Norway, Sweden, Denmark, and Finland* (Michigan State University Press. 2005), s. 9-76.
- s. 55, l. 11: Tage Kemp, "Prøvebombning og radioaktivt nedfald", *Perspektiv* 5:3 (1957), 11-17. Se også H.V. Brøndsted, *Atomalderen og vor biologiske fremtid* (København: Hans Reitzel, 1956); H.V. Brøndsted, "Atomkrigen: En biologs korrektiv til Arthur Koestlers "Anno 15. e. H." i *Perspektiv* nr. 3", *Perspektiv*: 8:5 (1961), s. 27-31.
- s. 55, l. 34: Casper Sylvest, "Nuclear Fallout as Risk: Denmark and the Thermonuclear Revolution", i J. Östling, N. Olsen and D.L. Heidenblad (eds.), *Histories of Knowledge in Postwar Scandinavia: Actors, Arenas and Aspirations* (London: Routledge, 2020), s. 21-38.

s. 56, l. 26: Førstebehandling af forslag til folketingsbeslutning om Danmarks ratifikation af statut for Den internationale Atomenergi-Organisation, undertegnet i New York den 26. oktober. *Folketingstidende, 1956-57*, forhandlingerne (2. samling), spalte 528-545. Se også Kurt Jacobsen, *Aksel Larsen – en politisk biografi* (København: Vindrose, 1993), s. 424, 489-491.

s. 56, l. 34: Gallupmåling, nr. 25, 30. maj 1958, tilgængelig via http://www2.tns-gallup.dk/tns_gallup/ugens_gallup/tekst/ug_1958_25.pdf (senest besøgt 30. maj 2021).

s. 57, l. 18: Holger Tillisch, *Pro & Contra – Politikens problemleksikon* (København: Politikens Forlag, 1958), s. 15-18.

s. 57, l. 32: Per Dich, "Advarslerne – en dokumentation", *Dialog* 7:4 (1957), s. 8-13; "Hvor farlige er brintbombeforsøgene", *Dialog* 7:5 (1957), s. 3-5.

s. 57, l. 35: [Anon], "Hvad med de Civile II", *Dialog* 7:4 (1957), s. 16-17.

s. 58, l. 19: Atomdrengen, "De skal ikke være bange – stol på civilforsvaret", *Dialog* 9:6, (1959), s. 7-9; Sylvest, "Atomfrygten og civilforsvaret".

s. 58, l. 31: Se fx "Aldrig mere Krig", *Vi vil leve* (Silkeborg, intet årstal [formentlig 1959]).

s. 58, l. 36: Sundhedsstyrelsen og det politiske mønster", *Frit Danmark*, 18:3 (1959), s. 1-2. Citeret fra side 1; Tage Voss, "Man spørger Sundhedsstyrelsen om det radioaktive nedfald og --- FÅR INTET SVAR!", *Frit Danmark*, 18:2 (1959), s. 8-9.

s. 59, l. 28: "En by som København et år efter atombombeangreb", *Frit Danmark*, 18:11 (1960), s. 7-14.

s. 59, l. 26: Marianne Rostgaard og Ivan Lind Christensen, "Den forsinkede frygt", s. 146, 150.

s. 60, l. 4: Sidney Hook og Bertrand Russell, "Overgivelse eller ødelæggelse", *Perspektiv*, 6:1 (1958), s. 7-14.

s. 60, l. 13: Fabricius-Møller, "Illusionsløsheden som filosofisk og politisk program".

s. 60, l. 22: Lawrence S. Wittner, *A Short History of the World Nuclear Disarmament Movement* (Stanford: Stanford University Press, 2009), kap. 4-5; Lawrence S. Wittner, *The Struggle Against the Bomb*, bd. 3. (Stanford: Stanford University Press, 1993-2003).

s. 60, l. 31: Holger Nehring, "National Internationalists: British and West German Protests against Nuclear Weapons, the Politics of Transnational Communications and the Social History of the Cold War, 1957-1964", *Contemporary European History*, 14:4 (2005), s. 559-582.

s. 61, l. 13: Johs. Nordentoft og Søren Hein Rasmussen. *Kampagnen mod Atomvåben og Vietnambevægelsen 1960-1972* (Odense: Odense Universitetsforlag, 1991), s. 66-67.

s. 61, l. 14: Se fx Mads Nissen Styrk, *Aktiv ungdom: Samtaler med 17 unge fra Atomkampagnen* (København: Gyldendal, 1963), særligt s. 19, 47, 54, 110.

s. 62, l. 5: Se særligt Klaus Jørgensen, *Atomvåbnenes rolle i dansk politik. Med særligt henblik på Kampagnen mod Atomvåben* (Odense: Odense Universitetsforlag, 1973); Rasmussen, *Sære alliancer*; Søren Hein Rasmussen, 'Kampagnen mod Atomvåben og andre protestbevægelser i 1960ernes første halvdel', *Den Jyske Historiker*, nr. 101 (2003), s. 34-49; Nils Arne Sørensen, 'Kampagnen mod

Atomvåben and the Making of the New Left in Denmark', i J. Devlin & C.H. Müller (red.), *War of Words: Culture and the Mass Media in the Making of Cold War Europe* (Dublin: University College Dublin Press. 2013), s. 208-219.

s. 62, l. 9: Pernille Leander Nielsen, *Kampagnen mod Atomvåbens fortællinger og retoriske strategier*, speciale, Institut for Historie, SDU, august 2020, 35-36; Smidt, *Viggo Kampmann*, s. 262.

s. 63, l. 6: Vagn Jensen, *Kan en tredje verdenskrig forhindres? Generalmajor Erik Kragh i krydsforhør* (København: Hans Reitzel, 1960), s. 53, 51, 65-67.

s. 63, l. 8: Nielsen, *Dansk atomkultur fra 1945-1963*, s. 218-19.

s. 63, l. 14: Carl Scharnberg, "Kampagnen mod Atomvåben", *Dialog*, 11:1-2 (1961), s. 2-3. Se også Carl Scharnberg, *Det kan nytte* (Nykøbing Falster: Borgen, 1965).

s. 63, l. 20: Erik Kragh, "Hvordan undgå katastrofen? Atommarchfolkenes idéer er ikke svaret", *Berlingske Tidende*, 18. december 1961.

s. 63, l. 32: Nielsen, *Kampagnen mod Atomvåbens fortællinger*.

s. 65, l. 1: Det påpegede en sympatisk kritiker allerede i 1960'erne. Se Jørgen E. Petersen, "A-våben, pessarer og politik", *Politisk revy*, 11:1 (1964), s. 11.

s. 65, l. 13: Nordentoft og Rasmussen. *Kampagnen mod Atomvåben*, s. 14-40.

s. 65, l. 16: David Jens Adler, "Epidemisk atomdille", *Information*, 26. juni 1961.

s. 65, l. 27: *Dialog*, 11:1-2 (1961), s. 73 (Erik Knudsen), s. 72 (Halfdan Rasmussen).

s. 66, l. 28: Henry Nielsen og Kristian Hvidtfelt Nielsen, *Camp Century: Koldkrigsbyen under Grønlands indlandsis* (Aarhus: Aarhus Universitetsforlag, 2017). Nielsen, Nielsen og Nielsen, *Forandringens vinde*, kap. 9; Nikolaj Petersen, "The Iceman that never came: 'Project Iceworm', the search for a NATO deterrent, and Denmark, 1960-1962", *Scandinavian Journal of History*, 33:1 (2008), s. 75-98.

s. 67, l. 12: Birgitte Possing, *Uden omsvøb: portræt af Bodil Koch* (København: Gyldendal, 2007), s. 174-201.

s. 67, l. 28: Se <https://digitallibrary.un.org/record/664397?ln=en> (senest besøgt 3. marts 2021) og <https://digitallibrary.un.org/record/799662?ln=en> (senest besøgt 3. marts 2021). Sahara-sagen er interessant, fordi den blev et radikalt anliggende, hvor pacifister i vestlige lande fik skabt forbindelser til afkoloniseringsaktivister. Radioaktivt nedfald blev dermed direkte forbundet til den forurening, som radioaktivt nedfald medførte. Se Rob Skinner, "Bombs and Border Crossings: Peace Activist Networks and the Post-colonial State in Africa, 1959-62", *Journal of Contemporary History*. 50:3 (2015), s. 418-438.

s. 67, l. 34: I 2020 blev en film om testen afklassificeret af den russiske regering. Den er tilgængelig på YouTube: https://www.youtube.com/watch?v=nbC7BxXtOlo&ab_channel=%D0%A0%D0%BE%D1%81%D0%B0%D1%82%D0%BE%D0%BC (besøgt 3. marts 2021). For en glimrende analyse af Tsar Bomba og det underliggende syn på stadig større bomber i samtiden, se Alex Wellerstein, "An unearthly spectacle: The untold story of the world's biggest nuclear bomb", *Bulletin of the Atomic Scientists*, tilgængelig via <https://thebulletin.org/2021/10/the-untold-story-of-the-worlds-biggest-nuclear-bomb/> (besøgt 3. november 2021).

s. 68, l. 2: *Politiken*, 7. november 1961, s. 1.

s. 68, l. 19: Klaus Jørgensen, *Atomvåbnenes rolle i dansk politik*, s. 46-47. Det er blevet foreslået, at den oprindelige henvendelse fra de 297 videnskabsfolk bundede i et ønske om at stække KmA's irrationelle tilgang til atomoplysningen: Anders Dalsager, "Videnskaben som atompolitisk kastebold: Politisk udnyttelse af dansk atomoplysning 1960-66", Paper præsenteret ved *Dansk Historikermøde*, Helsingør, 20-22 August 2018.

s. 68, l. 28: Carsten Høeg, "Atombomben og lommeuret", *Perspektiv*, 8 (1961), 5-7, s. 7. Høegs artikel var et genoptryk af et radioforedrag fra slutningen af 1960.

s. 69, l. 5: Esther Ammundsen, "Forord", i Børge Chr. Christiansen og Michael Schrøder (red.), *Atomtidens stråling* (København: Fremad, 1961), s. 7.

s. 69, l. 23: En øvelse i Aarhus i april 1962, der er blevet grundigt analyseret, opererede med et tilsvarende scenarie: En 10-kt-bombe kastet over byens rådhus. Se Rosanna Farbøl, "Urban civil defence: Imagining, constructing and performing nuclear war in Aarhus". *Urban History* (2020), <https://doi.org/10.1017/S0963926820000590>.

s. 70, l. 3: Se Civilforsvars-Forbundet, *Skadebilledet efter angreb med kernevåben*, billedbånd med tilhørende manuskript (Forsvarets Filmtjeneste, 1960), Beredskabsforbundets informationsbarak (H1), Frøslevlejren. Citaterne er fra manuskriptet, s. 16. Se også analysen i Casper Sylvest, "Pre-enacting the next war: the visual culture of Danish civil defence in the early nuclear age", *Cold War History* (2021), s. 1-23. <https://doi.org/10.1080/14682745.2021.1874932> (senest besøgt 14. december, 2021).

s. 70, l. 12: Se Bjørnsson, Farbøl og Sylvest, "Hvis krigen kommer" samt Iben Bjørnsson, "Kold krig og coronakrise: Regeringer vil redde samfund og sig selv med social kontrol", tilgængelig via <https://videnskab.dk/forskerzonen/kultur-samfund/kold-krig-og-coronakrise-regeringer-vil-redde-samfund-og-sig-selv-med-social-kontrol> (senest besøgt 31. maj 2021).

s. 70, l. 18: Eksempelvis fremlagde Seymour Feshbach fra University of Pennsylvania en analyse fokuseret på brugen af frygt i folkeoplysning om sundhedsspørgsmål. Feshbach konkluderede, at frygt generelt var et dårligt instrument, fordi publikum enten reagerede undvigende eller fjendtligt eller kun midlertidigt ændrede adfærd. Seymour Fensbach, "The Consequences of Fear-Arousal in Public Health Education", *Clinical Psychology: Proceedings of the AIV International Congress of Applied Psychology*, bd. 4 (København: Munksgaard, 1962), s. 99-112.

s. 71, l. 2: Se analysen i Sylvest, 'Atomfrygten og civilforsvaret' og Bjørnsson, Farbøl og Sylvest, "Hvis Krigen kommer". Se også Guy Oakes, *The Imaginary War: Civil Defense and American Cold War Culture* (Oxford: Oxford University Press, 1994); Joseph P. Masco "'Survival is Your Business': Engineering Ruins and Affect in Nuclear America", *Cultural Anthropology*, 23:2 (2008), s. 361-98.

s. 72, l. 16: Rosanna Farbøl, "Atomkrigens arkitektur: Velfærd og civilforsvar under den kolde krig", *temp – tidsskrift for historie* 21 (2020), s. 101-25.

Spør (side 73-99)

s. 76, l. 27: Se særligt Rosanna Farbøl, *Koldkrigere, medløbere og røde lejesvende. Kampen om historien* (København: GAD, 2017).

s. 76, l. 32: Sørensen og Petersen (red.) *Den kolde krig på hjemmefronten*; Morten Stenak, Thomas Tram Pedersen, Peer Henrik Hansen og Martin Jespersen (red.), *Kold Krig: 33 fortællinger om den Kolde Krigs bygninger og anlæg i Danmark, Færøerne og Grønland* (København: Kulturministeriet, Kulturstyrelsen, 2014); Farbøl, "Atomkrigens arkitektur"; Bjørnsson, Farbøl og Sylvest, "Hvis Krigen Kommer".

s. 77, l. 17: Rasmus Dahlberg, *Danske katastrofer: Atombomben i Valby og andre dramatiske hændelser* (København: Gyldendal, 2014). kap. 18; Susanne Johansson, "50 år siden i dag: Da "atombomben" ramte Valby", B.T., 26. september 2014

(<https://www.bt.dk/danmark/50-aar-siden-i-dag-da-atombomben-ramte-valby>, senest besøgt 25. maj 2021).

s. 77, l. 22: Joseph P. Masco, "Bad Weather: On Planetary Crisis", *Social Studies of Science* 40:1 (2010), s. 7-40.

s. 78, l. 10: Paul N. Edwards, "Entangled Histories: Climate Science and Nuclear Weapons Research", *Bulletin of the Atomic Scientists*, 68 (2012), s. 28-40; Masco, "Bad Weather".

s. 80, l. 6: Fx Arthur Marwick, *The Sixties: Cultural Revolution in Britain, France, Italy, and the United States, c. 1958 – c. 1974* (Oxford: Oxford University Press, 1998).

s. 81, l. 8: Asger Hougaard, John Holten-Andersen, Mads Kjærgaard Lange og Palle Bendsen (red.) *Miljøbevægelsens rødder – en antologi* (København: NOAHs Forlag, 2019), s. 27, 29.

s. 81, l. 25: NOAH, *Nogle oplysninger om den jord, vi sammen lever på* (København: NOAH, 1970). Andrew Jamison, Ron Eyerman, Jacqueline Cramer with Jeppe Læssøe (1990) *The Making of the Environmental Consciousness* (Edinburgh: Edinburgh University Press), s. 66-90.

s. 82, l. 3: Petersen, *Atomalder uden kernekraft*; Oluf Danielsen, *Atomkraften under pres – Dansk debat om atomkraft 1974-85* (Roskilde: Roskilde Universitetsforlag, 2006). For den bredere politiske kontekst, se særligt Niels Wium Olesen og Thorsten Borring Olesen, *De danske ministerier 1972-1993. Del I: Anker Jørgensens tid 1972-1982 – En politisk Danmarkshistorie set fra Slotsholmen* (København: Gad, 2019). Se også Henrik Knudsen, "En kerneforretning – Produktion, distribution og anvendelse af radioaktive isotoper i Danmark 1959-2000", *Polhem*, 2006, bd. 7, s. 75-110; Aske Hennelund Nielsen, "Videnskonsensus, Niels Bohr og Atomkraftværker – om cirkulationen af viden om atomkraft fra videnskab til erhvervsliv i efterkrigstidens Danmark", *Kulturstudier*, 10:2 (2019), s. 62-87.

s. 82, l. 20: Melina Antonia Buns: "Marching Activists: Transnational Lessons for Danish Anti-Nuclear Protest", *Environment & Society Portal, Arcadia*, no. 18 (2017). Rachel Carson Center for Environment and Society.
<https://doi.org/10.5282/rcc/7918>.

s. 83, l. 13: Oluf Danielsen, *Atomkraften under pres*, s. 640-ff.

s. 83, l. 17: Ove Nathan, "De sagde at Titanic ikke kunne synke", *Politiken*, 7. juli 1978, 2. sektion, s. 5-6.

s. 83, l. 27: Rasmussen, *Sære alliancer*, kap. 4.

s. 84, l. 16: *Atomkraft*, nr. 37 (april 1982) – https://www.atomkraftnejtak.dk/wp-content/uploads/2020/09/Atomkraft_Nr37.pdf (senest besøgt 10. august 2021).

s. 84, l. 29: Morten Lange i *Hovedområdet*, 9. juli 1976, citeret i Ejvin Beuse et al., *Vedvarende energi i Danmark: En krønike om 25 opvækstår 1975-2000* (København: OVEs Forlag, 2000), s. 84.

s. 85, l. 1: Morten Lange, *Et liv i rødt og grønt* (København: Gyldendal, 1996), s. 209 og 211.

s. 85, l. 6: Konsekvenserne af ulykken er fortsat omstridte. Se Kate Brown, *Manual for Survival: A Chernobyl Guide to the Future* (New York: Norton, 2019). For en detaljeret gennemgang af ulykken, se Adam Higginbotham, *Tjernobyl: Den ufortalte historie* (København: People's Press, 2019).

s. 85, l. 12: Agger og Wolsgård, "Afskrækkelse, afspænding og forsvar".

s. 85, l. 18: Olesen og Villaume, *I blokopdelingens tegn*, s. 637-40.

s. 86, l. 4: Se Dansk Institut for Internationale Studier, *Danmark under den Kolde Krig. Den sikkerhedspolitiske situation 1945-1991*, bd. 4 (København, 2005), III, kap. 63, s. 74.

s. 87, l. 5: Rasmussen, *Sære alliancer*, s. 178-f. For den politiske kontekst, se Niels Wium Olesen og Thorsten Borring Olesen, *De danske ministerier 1972-1993. Del II: Poul Schlüters tid 1982-1993 – En politisk Danmarkshistorie set fra Slotsholmen* (København: Gad, 2019).

s. 87, l. 15: Rasmussen, *Sære alliancer*, s. 183-84.

s. 87, l. 31: Bodil Graae, "Kvinder for fred", *Politiken*, 14. februar 1980, 2. sektion, s. 5-6.

s. 88, l. 6: Rigsarkivet (RA), *Nej til Atomvåben, Mødemateriale*, ks. 1, "Temaugø om atomvåben".

s. 88, l. 24: Villy Sørensen, "forord", i Jonathan Schell, *Jordens skæbne* (København: Gyldendal, 1982), s. 7. Her er der klare paralleller til Vesttyskland. Se Susanne Schregel, "Konjunktur der Angst. 'Politik der Subjektivität' und 'neue Friedensbewegung', 1979-1983" i Bernd Greiner, Christian Th. Müller og Dierk Walter (red.) *Angst im Kalten Krieg* (Hamburg: Hamburger Edition, HIS Verlag, 2009), s. 495-520. Om den politiske kontekst for Schells bog, se William Knoblauch, *Nuclear Freeze in a Cold War: The Reagan Administration, Cultural Activism, and the End of the Arms Race* (Amherst: University of Massachusetts Press, 2017); Angela Santese, "Ronald Reagan, the Nuclear Weapons Freeze Campaign and the Nuclear scare of the 1980s", *The International History Review* 39:3 (2017), s. 496-520. For en analyse af Schell, se Rens van Munster og Casper Sylvest, "Nuclear Weapons, Extinction and the Anthropocene: Reappraising Jonathan Schell", *Review of International Studies* (2021), DOI: 10.1017/S0260210521000061.

S. 89, l. 11: Rosanna Farbøl, "Prepare or Resist? Cold War Civil Defence and Imaginaries of Nuclear War in Britain and Denmark", *Journal of Contemporary History* (2021).

s. 89, l. 17: *Folketingstidende 1982/1983*, forhandlingerne, spalte 13526 (Britta Schall Holberg, svar på spørgsmål 1598 til indenrigsministeren (25. august 1983) af Anne Grete Holmsgård (VS).

s. 89, l. 22: Peter Bergen, "Skynd dig på biblioteket hvis krigen kommer", *Aktuelt*, 23. august 1983, s. 6.

s. 89, l. 27: Fx Britta Schall Holberg, "Waldorffs hykleri", *Aktuelt*, 22. September 1983, s. 33.

s. 89, l. 35: Janne Schrøder Bødskov, "Om at overleve" – *Et studie af atomfrygtens rolle som følelsespolitisk redskab i civilforsvarets orange pjece fra 1983*, Speciale fra Institut for Historie, SDU (juni 2020).

s. 90, l. 2: Jesper Jensen, Niels Ufer og Preben Wilhjelms (red.) *Om at overleve – ny forbedret udgave* (København: Corsarens forlag, 1983), s. 17.

s. 90, l. 9: Om britisk pop-musik og atomtruslen, se William Knoblauch, "Will You Sing About the Missiles?: British Antinuclear Protest Music of the 1980s", i Eckart Conze, Martin Klimke, and Jeremy Varon (red.), *Nuclear Threats, Nuclear Fear and the Cold War of the 1980s* (Cambridge: Cambridge University Press, 2016), s. 101-15.

s. 90, l. 17: Se Knoblauch, *Nuclear Freeze in a Cold War*, kap. 3.

s. 90, l. 19: Jan Stage, "Filmen ingen ville lave", *Politiken*, 29. november 1983, 2. sektion, 2. Eckart Conze, Martin Klimke, and Jeremy Varon, "Introduction. Between Accidental Armageddons and Winnable Wars: Nuclear Threats and Nuclear Fears in the 1980s", i Conze, Klimke, and Varon (red.), *Nuclear Threats, Nuclear Fear*, s. 1-23.

s. 90, l. 34: Om atomvinteren, se Lawrence Badash, *A Nuclear Winter's Tale: Science and Politics in the 1980s* (Cambridge: MIT Press, 2009); Paul Rubinson, "The global effects of nuclear winter: science and antinuclear protest in the United States and the Soviet Union during the 1980s", *Cold War History* 14:1 (2014), s. 47-69; Knoblauch, *Nuclear Freeze in a Cold War*, kap. 2; Simone Turchetti, "Trading Global Catastrophes: NATO's Science Diplomacy and Nuclear Winter", *Journal of Contemporary History* 56:3 (2021), s. 543-562.

s. 91, l. 4: Lars Phillipsen Prahm, "Atomkrig og klimakatastrofe: det vil skabe – atomvinteren", *Berlingske Tidende*, 5. marts 1984, s. 33.

s. 91, l. 12: Ruth Nörthern, "Efter en atomkrig vil de levende misunde de døde", *Aktuelt*, 3 august 1984, 16. Jan Stage, "Atomvinteren vil udlette alt liv", *Politiken*, 16. oktober 1984, 2. sektion, s. 2. Se også Carl Sagan, *Atomvinter: Atomkrig og klimakatastrofe – ny præmisser for beslutningstagerne*. (København: Fredsbevægelsens Forlag, 1985).

s. 91, l. 21: Se Ugens Gallup 1983, nr. 22, "Et portræt af fredsbevægelsens tilhængere – og dens modstandere". Tilgængelig via http://www2.tns-gallup.dk/tns_gallup/ugens_gallup/tekst/ug_1983_22.pdf (senest besøgt 5. oktober 2021). Undersøgelsen var baseret på svar fra ca. 1000 danskere.

s. 91, l. 32: Se Ugens Gallup 1984, nr. 2, "Hver fjerde dansker tror krigen kommer". Tilgængelig via: http://www2.tns-gallup.dk/tns_gallup/ugens_gallup/tekst/ug_1984_2.pdf (senest besøgt 24. marts 2021). Undersøgelsen var baseret på svar fra ca. 1000 danskere.

s. 92, l. 13: Judith Winther, *Politik fra neden: Om 1980ernes fredsbevægelse* (Gistrup: Edupax, 1992), s. 36.

s. 93, l. 11: Working Group on the 'Anthropocene' (Subcommission on Quaternary Stratigraphy), "Results of binding vote by AWG, Released 21st May 2019". Tilgængelig via: <http://quaternary.stratigraphy.org/working-groups/anthropocene/> (senest besøgt 24. marts 2021).

s. 93, l. 32: For en analyse af disse "pro-nuclear environmentalists" og deres argumenter, se Rens van Munster og Casper Sylvest, Pro-Nuclear Environmentalism: Should We Learn to Stop Worrying and Love Nuclear Energy?, *Technology & Culture* 56:4 (2015), s. 789-811.

s. 94, l. 7: Søren Bjørn-Hansen, "Atomkraft, ja tak?", DR Nyheder, udateret Tilgængelig via: <https://www.dr.dk/viden/webfeature/atomkraft-ja-nej> (senest besøgt 25. maj 2021).

s. 94, l. 13: Smriti Mallapaty, "China prepares to test thorium-fuelled nuclear reactor", *Nature* 597 (21. september 2021), s. 311-12. Se også: <https://www.seaborg.co/>.

s. 94, l. 26: Higuchi, *Political Fallout*, s. 6.

s. 94, l. 33: Læs mere om projektet på DIIS's hjemmeside: <https://www.diis.dk/projekter/radioactive-ruins-security-in-the-age-of-the-anthropocene> (senest besøgt 24. marts 2021).

s. 95, l. 3: Federation of American Scientists, "Status of World Nuclear Forces", September 2020. Tilgængelig via: <https://fas.org/issues/nuclear-weapons/status-world-nuclear-forces/> (senest besøgt 24. marts 2021). Se også: Hans Kristensen, "Alert status of nuclear weapons", *AIP Conference Proceedings* 1898, 020003 (2017); <https://doi.org/10.1063/1.5009208> (senest besøgt 9. december 2021).

s. 96, l. 29: Tom Sauer og Mathias Reveraert, "The potential stigmatizing effect of the Treaty on the Prohibition of Nuclear Weapons", *The Nonproliferation Review* 25:5-6 (2018), s. 437-455; Nina Tannenwald, "The Humanitarian Initiative: A Critical Appreciation", in Sauer, Kustermans and Segaert, *Non-Nuclear Peace*, s. 115-129.

s. 97, l. 3: Rens van Munster og Casper Sylvest, *Atomtruslen er ikke forsvundet: Behov for debat i lyset af ny traktat*, DIIS policy brief, maj 2021, tilgængelig via: https://www.diis.dk/sites/diis.dk/files/styles/portrait_03/public/media/image/DIIS_PB_Nuclear_COVER_0.jpg?h=88b369da (senest besøgt 20. maj 2021); Paul Meyer, "Between a Rock and a Hard Place: NATO's Non-Nuclear Weapon States, the NPT and the TPNW", TODA Peace Institute, 26. november 2020. Tilgængelig via: <https://toda.org/global-outlook/between-a-rock-and-a-hard-place-natos-non-nuclear-weapon-states-the-npt-and-the-tpnw.html> (senest besøgt 24. marts 2021); Tom Sauer and Claire Nardon, "The Softening Rhetoric by Nuclear-armed States and NATO Allies on the Treaty on the Prohibition of Nuclear Weapons", 7. december 2020. Tilgængelig via: <https://warontherocks.com/2020/12/the-softening-rhetoric-by-nuclear-armed-states-and-nato-allies-on-the-treaty-on-the-prohibition-of-nuclear-weapons/> (senest besøgt 24. marts 2021).

s. 97, l. 8: Tyrkiet huser også amerikanske kernevåben. For et overblik, se Center for Arms Control and Non-Proliferation, "U.S. Nuclear Weapons in Europe", fact sheet. Tilgængelig via https://armscontrolcenter.org/wp-content/uploads/2021/08/NATO_NSNW_factsheet.pdf (senest besøgt 4. oktober 2021).

s. 97, l. 30: Målingen er foretaget af YouGov (og bestilt af ICAN). Den er tilgængelig via: <https://www.noah.dk/sites/default/files/2021-01/PRM%20YouGov-ICAN-Meningsmaaling%202022.01.21.pdf> (senest besøgt 4. oktober 2021).

s. 98, l. 8: Se <https://thebulletin.org/doomsday-clock/> (senest besøgt 21. september 2021). For en grundig introduktion til uret og kernevåbnenes historie, se Henry Nielsen og Casper Andersen, *Kernevåbnene og Dommedagsuret 1945-2021* (Aarhus: Aarhus Universitetsforlag, 2022).

s. 98: Se "2021 Doomsday Clock Statement", Science and Security Board, Bulletin of the Atomic Scientists (red. John Mecklin). Tilgængelig via <https://thebulletin.org/wp-content/uploads/2021/01/2021-doomsday-clock-statement-1.pdf> (senest besøgt 24. marts 2021); Elisabeth Eaves, "Why is America getting a \$100 billion nuclear weapon?", *Bulletin of Atomic Scientists*, <https://thebulletin.org/2021/02/why-is-america-getting-a-new-100-billion-nuclear-weapon> (senest besøgt 24. marts 2021).